

Prospects for further research on this issue us an experimental study of formation of health-preserving competence of future teachers of preschool education institutions.

Key words: health-preserving competence, professional training, future pre-school teachers, health preservation, health, healthy lifestyle, health-preserving competence, health culture.

УДК 37.011.3 – 057.4

Лю Цзя

Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського

ПЕДАГОГІЧНІ НОВАЦІЇ ВОКАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ МАГІСТРАТУРИ У ВИЩИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ

У статті проаналізовано інноваційні принципи підготовки студентів магістратури у вищих педагогічних закладах України, зокрема: орієнтації на самостійність студента й передбачення етапів його професійного зростання, концентричного звернення до навчального репертуару, формування художньо-образного мислення, концертності, артистизму й театралізації, змагальності, виконавської універсальності, етновідповідності, які міцно увійшли у вітчизняну педагогічну практику, однак не отримали відповідної оцінки з боку методистів і дослідників.

Ключові слова: педагогічні новації, вокально-професійна підготовка, студента, вокальна школа, магістратура, освітня система, педагогічні заклади, виконавська майстерність.

Постановка проблеми. Значні досягнення вітчизняної вокальної школи у сфері підготовки фахівців виконавсько-педагогічної справи зумовили звернення до аналізу сучасних педагогічних принципів, які увійшли в педагогічну практику вітчизняних педагогів, але не отримали відповідної оцінки в методичній літературі, що дає підстави їх розглядати як педагогічні новації.

Аналіз актуальних досліджень. Проблеми підготовки вокалістів на різних рівнях музичної освіти розкрито в працях українських науковців: педагогічні принципи формування виконавської майстерності вокалістів в умовах музичної освіти України (Е. Абдуллін, О. Єременко, Е. Кучменко, Г. Падалка, Г. Побережна, О. Ростовський, О. Рудницька, В. Шульгіна, О. Щолокова та ін.); методичні рекомендації щодо підготовки вокалістів (В. Антонюк, Н. Гребенюк, Л. Дмитрієв, Ю. Юцевич та ін.); специфіка співацької діяльності вчителя зі школярами (Л. Василенко, В. Ємельянов, О. Комісаров, Н. Кьон, К. Матвєєва, А. Менабені, Д. Огороднов та ін.) тощо.

Мета статті – проаналізувати педагогічні новації вокально-фахової підготовки студентів магістратури у вищих педагогічних закладах України.

Методи дослідження. Для реалізації мети роботи було використано такі методи дослідження: теоретичні: вивчення й аналіз наукових джерел вітчизняних і зарубіжних дослідників із педагогіки, мистецтвознавства, теорії культури, які стосуються проблем вокально-фахової підготовки студентів магістратури у вищих педагогічних закладах України; теоретико-

педагогічний – для визначення принципів підготовки студентів магістратури вокального профілю.

Виклад основного матеріалу. У визначенні поняття «педагогічні новації» ми спираємося на думку Н. Гуральник, яка визначає його як комплекс дидактичних моделей навчально-виховного процесу, заснованих на нових підходах і методах реалізації освітньо-пізнавальної діяльності молоді, які «...здатні розв'язати художньо-навчальні й художньо-виховні завдання» [1, 177], розкрити зміст навчального курсу або технології оволодіння художньо-творчою діяльністю (технологія оволодіння виконавською майстерністю співаків). У цьому сенсі під педагогічними новаціями розуміємо розбудову відповідно орієнтованих дидактичних систем, спрямовану на отримання відповідного результату в процесі розвитку виконавської майстерності співаків.

Технології оволодіння вокально-фаховою майстерністю другої половини ХХ століття значно перевершують розвиток методичної бази середини ХХ століття, коли було закладено основу трансформаційних процесів у сфері мистецької освіти. Сучасні навчальні програми співаків та методики їх підготовки є прикладом новітніх технологій, які засновані на принципах поглиблення методологічних знань, упровадження провідних педагогічних позицій у теорію та практику музичної освіти, формування естетичної культури виконавця, всебічного розвитку особистості у процесі отримання фахової компетентності, врахування творчої мотивації суб'єкта навчального процесу, підпорядкованості відповідному напрямі музично-практичної діяльності, впровадження в навчально-виховний процес відповідного блоку теоретичних дисциплін, усвідомлення національних музичних традицій, визначення педагогічного складника як невід'ємного компонента професійної компетентності співака.

В основу навчально-педагогічної практики співаків покладено праці методичного змісту, які розкривають шляхи технічного й художньо-образного розвитку студентів. Зокрема у вітчизняній навчально-виховній діяльності широко використовують міжнародний науково-практичний досвід, що дозволяє викладачам запроваджувати в систему національної вокальної освіти новітні технології шкіл-партнерів інших країн.

Педагогічні підходи до підготовки співаків сфокусовано на вихованні справжнього митця, адже педагогічні технології запроваджують у навчально-виховний процес з урахуванням особистої творчо-професійної мотивації студента, для реалізації якого в українських музичних закладах існують різні навчальні плани й програми, спрямовані на виховання фахівців від академічно-виконавської справи до артиста естради.

Важлива місія педагогів музичних навчальних закладів – скоригувати майбутню фахову діяльність у відповідний художньо-творчий напрям, навчити самостійності, сформувані індивідуальність творчої особистості,

виробити власне ставлення до культуротворчих процесів, сформувати критерії оцінки власної навчально-творчої діяльності. Цю педагогічну новацію (*орієнтація на самостійність студента*) широко використовують науковці, які аналізують педагогічні принципи різних виконавських шкіл: О. Гладішева, Н. Гуральник, А. Кушнір, Г. Нейгауз, Г. Падалка, В. Посвалюк, Т. Чумак, але кожен автор інтерпретує цей педагогічний принцип з урахуванням фахової специфіки.

Ми запроваджуємо педагогічну новацію *орієнтація на самостійність студента* з урахуванням специфіки підготовки співаків, в основу якої покладено цінність творчої індивідуальності митця. Педагогічний зміст цієї новації полягає в усвідомленні психофізіологічних процесів вокальної підготовки студента та його цілеспрямованій психологічній підготовці до концертних випробувань. У цьому сенсі особливе значення відіграють інтерактивні години й відкриті заняття, під час яких майбутній виконавець здобуває досвід публічного виступу.

На особливу увагу заслуговує педагогічний принцип *систематичного вдосконалення виконання навчального репертуару*, який розглянуто в наукових працях таких авторів, як А. Куліш, Ю. Толмачев, О. Чайка. Зміст педагогічної новації полягає у «відточуванні» концертної програми за концентричним методом (М. Глінка), що являє собою повернення до одного й того самого твору впродовж декількох років навчання на новому рівні його технологічної й художньої досконалості. Таке «відстрочене» звернення до репертуару, за умов зростання майстерності студента, уможливорює підвищення художньої якості виконання раніше підготовленого репертуару, поглиблення індивідуально-інтерпретаційного задуму, сприяє зміцненню у виконавця здатності до емоційно-вольової саморегуляції та психологічно-естрадної витримки.

Наступною педагогічною новацією вважаємо *принцип передбачення етапів професійного зростання студента*, який висвітлено в наукових працях М. Арановського, Л. Арчажникової, Н. Гуральник, З. Кримгужиної, І. Хатенцевої. Ця педагогічна новація спрямована на поступове підвищення рівня виконавської майстерності студента, постійну стимуляцію його до досягнення кожного наступного професійного рівня під педагогічним спостереженням (активізація концертної діяльності, конкурсна справа, відвідування концертів авторитетних музикантів, музично-виконавський досвід педагога). Цей принцип найважливіший на рівні вищої музичної освіти, адже від педагога залежать подальші професійні перспективи, рівень підготовки до самостійної творчої діяльності, упевненість у професійній спроможності суб'єкта. Особливого значення набуває організація навчального процесу: розклад академічної звітності, спланована навчальна програма та чітко сформульовані вимоги до студента.

Принцип формування художньо-образного мислення студента залежить від здатності педагога донести логічне власне прочитання музичного твору своєму вихованцю, знайти його оригінальне трактування, інтерпретувати твір відповідно до стилістичного та художнього задуму композитора. Зміст цієї новації визначали Л. Баренбойм, Н. Гуральник, Г. Падалка.

Важливу роль у реалізації цього принципу відіграє здатність викладача вербально обґрунтувати власну думку. У вирішенні цього завдання важливу роль відіграють принципи зіставлення, порівняння з відомими студенту емоційно-значущими ситуаціями. Ілюстрація музичного твору педагогом уможливорює активізацію асоціативного мислення студента, залучення власного досвіду суб'єкта до реалізації музично-художнього проекту. Особливого значення у процесі роботи над його цілісністю набуває принцип попереднього прослуховування авторитетних виконавців, прослуховування підтвердження для підкріплення або уточнення власної педагогічної думки. Цей принцип використовують у педагогічній практиці співаків останні 30–40 років, але постійно додають нові ефекти (особистий аудіо- або відеозапис з докладним аналізом, автоповторювання тощо).

Наступний принцип – принцип концертності, спираючись на праці А. Черноіваненко, М. Давидова, А. Куліша, які розкривають різноманітні аспекти творчо-концертної діяльності виконавців, ми інтерпретуємо як педагогічну новацію з визначення індивідуальності студента та вибору відповідного репертуару на засадах урахування його психофізіологічних особливостей, технічних можливостей, прихильності до того чи того музичного стилю.

Музичний репертуар, який становить навчальну або концертну програму студента, відіграє важливу роль у розкритті його музичних здібностей, тому центральним моментом для педагога стає вибір музичних творів, відповідних запитам суб'єкта навчального процесу. Музичний репертуар має відповідати рівню можливостей виконавця в умовах концертного виступу, складатися з різних музичних жанрів і стилів, ураховувати сучасні тенденції розвитку вокального мистецтва. Отже, вибір музичної програми педагогом з усвідомленням зазначених компонентів є важливим для подальшої продуктивної освіти студента та успішної реалізації концертного проекту. Із змісту навчального плану й програми дізнаємося, що концертний принцип є основою в процесі підготовки співака, адже навчальний процес суб'єкта розглянуто через концертні виступи (академічна звітність, відкриті заняття, концертні заходи та ін.).

У науково-методичних дослідженнях останніх років висвітлюється роль конкурсних заходів у процесі розвитку виконавських здібностей студентів (А. Куліш, Н. Гуральник, О. Шульпяков). Роль *принципу змагальності* як педагогічної новації пропонує розглядати О. Устименко-Косоріч, аргументуючи таке розуміння специфікою підготовки співаків у музичних освітніх закладах, з властивим їм змагально-виконавським духом,

створенням конкурсної атмосфери в навчальному музичному закладі та в класі конкретного викладача. Застосування принципу змагальності стимулює студента до підвищення виконавської майстерності, сприяє його підготовці до конкурсних змагань національного й міжнародного масштабу, участь у яких дозволяє студентам оцінити особистий професійний рівень, визначити власні недоліки, продемонструвати власну виконавську майстерність [5].

Принцип виконавської універсальності полягає в органічному втіленні педагогом різних стильових музичних напрямків у навчально-виховну практику суб'єкта, незважаючи на профіль його підготовки. Ідеться не про полістилістичний принцип виховання співаків, за Н. Драч, яка розглядає це поняття як синтезування стилів в одній музичній композиції [3], а про репертуарно-стильову універсальність (естрадний, академічний, джазовий репертуар, народна музика) у навчальній біографії одного співака. Отже, цю педагогічно-освітню новацію можемо розглядати, за О. Устименко-Косоріч, як творчий діалог суб'єкта навчального процесу з різними світоглядними полюсами, що значно розширює його ерудицію й обізнаність щодо музично-виконавських стилів [5]. І якщо «полістилістика» сьогодні в музичній культурі явище поширене, то виконавський «полістиль» трапляється рідше, особливо в навчальний період студента.

А. Куліш виконання музики різних стильових категорій визначає як «виконавський плюралізм» [4, 377], акцентуючи увагу на актуальності цього явища в сучасній музично-освітній практиці. Ми згодні з визначенням автора, підтвердженням якого є участь співаків у міжнародних змаганнях у двох номінаціях одночасно – академічна/вар'єте/народна, у результаті чого учасник виконує різні за складом і стилем програми на професійному рівні, демонструючи індивідуальний виконавський синтез-стиль.

Отже, увагу викладачів сфокусовано на підготовці універсального виконавця, який здатен вирішувати творчі завдання в різних сферах творчої діяльності, одночасно володіти техніками академічного й народного співів, імпровізації, джазу, що відповідає сучасним соціокультурним запитам української нації.

Принцип етновідповідності, який розглянуто в наукових працях дослідників Л. Вахтель, Д. Варламова, О. Устименко-Косоріч. Запровадження в систему вітчизняної академічної музичної освіти співаків форм народного співу, виховання фахівців за естрадним напрямом – педагогічний принцип, що ґрунтується на національній ідеї збереження музичних традицій. Завдання педагога – навчити учня шанувати народні звичаї, пізнавати стильові особливості народної музичної культури, збільшувати національні надбання засобами особистої народно-виконавської ідентифікації.

На особливу увагу заслуговує *принцип артистизму*, який відповідає етнонаціональному характеру музики. Янь Вен'янь зауважує, що національний дух серед видів музичної діяльності найбільш адекватно

відбито у виконавській формі, яка уможливорює найповніше розкриття національно-стильових настанов музичної творчості як культурно-історичного явища [6, 367]. Ми погоджуємося з думкою дослідниці, адже в умовах глобалізації відбувається згладжування національних виконавських шкіл, натомість унікальним залишається національний стиль виконавця.

Практика академічного вокального виконавства в синтезі з національними народними традиціями наклала відбиток на академічний виконавський стиль вітчизняних співаків (емоційність, віртуозність, концертність, універсальність).

Кращих представників української вокальної школи – лауреатів міжнародних конкурсів – вирізняє виконавська тонусність, артистизм, за М. Давидовим, «виразний артистичний прояв індивідуальності, естрадний пафос, чутливість, афектація» [2, 134].

Артистичну манеру співаків зумовлено виконанням музичних творів стоячи, що уможливорює виявити додаткові риси сценічної театралізації – рух залом, спілкування зі слухачами поглядом, жестом або навіть словами – ефекти, властиві фольклору, які надають процесу виконання особливого динамізму, створюють атмосферу гри, підкреслюючи екстравертний тип артистизму.

Важливий момент цього акту – інтерпретація сценічного образу студента, обговорення його рухів і поведінки на сцені, «вживання» суб'єкта в художню роль, що, безумовно, викликає неперевершений ефект на сцені. Упровадження *ефекту театралізації* в процес виконавської діяльності суб'єкта – педагогічна новація, яка становить національну відмінність вокальної школи. Учасники виконавсько-ігрових дій мають оволодівати досконалою технікою виконання музичної програми й особливим, витонченим артистизмом, що вирізняє співаків серед представників інструментальних виконавських шкіл.

Висновок та перспективи подальших наукових розвідок. Отже, ми визначили та проаналізували характерні педагогічні принципи вокально-фахової підготовки студентів магістратури у вищих педагогічних закладах України, які розглядаємо як новітні у вокальній практиці. Водночас поділяємо думку Н. Гуральник, яка визнає, що педагогічну діяльність неможливо вибудувати в стійку модель, адже кожне заняття – це творчий діалог учасників навчального процесу, запровадження тих чи тих педагогічних підходів і принципів щодо конкретного учня; їх інтерпретація та зміст залежить від компетентності педагога [1].

Узагальнюючи аналіз новітніх технологічних підходів вокально-фахової підготовки студентів магістратури, відзначимо, що новації в організації музичної освіти поглиблюють зміст вокального навчання в комплексі педагогічної та творчої діяльності, сприяють розвитку поліфонічного мислення студентів, теоретичній обізнаності щодо виконуваної музики,

пізнанню музичних стилів і жанрів, усвідомленню історичного й етнологічного змісту музичної діяльності, сучасних соціокультурних технологій з метою їх використання в подальшій професійній діяльності.

Проведене дослідження з проблеми вокально-фахової підготовки студентів магістратури у вищих педагогічних закладах України не вичерпує всіх її аспектів. Подальших наукових розвідок потребують питання, пов'язані з розвитком інтерпретаторських здібностей співаків на всіх ланках музичної освіти, дослідженням методичного доробку зарубіжних колег щодо формування професійної компетентності з метою вилучення кращого педагогічного досвіду та його запровадження у вітчизняну практику підготовки майбутніх співаків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гуральник Н. П. Українська фортепіанна школа XX століття у контексті розвитку теорії і практики музичної освіти : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / Гуральник Наталія Павлівна. – К., 2008. – 503 с.
2. Давидов М. А. Теоретичні основи формування виконавської майстерності баяніста (акордеоніста) : підруч. для вищ. та серед. муз. навч. закл. / М. А Давидов. – К. : Муз. Україна, 2004. – 240 с.
3. Драч Н. Г. Основные стилевые тенденции в отечественном фортепианном искусстве второй половины XX века : дис. ... канд. искусствоведения : 17.00.02 / Драч Наталья Григорьевна. – Астрахань, 2006. – 235 с.
4. Куліш А. М. Особливості функціональної трансформації баянного мистецтва в культурі України та Сербії другої половини XX – початку XXI століть / А М. Куліш // Музичне мистецтво і культура : зб. наук. ст. / гол. ред. О. В. Сокол. – О. : Друк. дім, 2011. – Вип. 13. – С. 371–382.
5. Устименко-Косоріч О. А. Змістові компоненти формування етнонаціонального виконавського стилю у сербських баяністів-акордеоністів / О. А. Устименко-Косоріч, В. С. Курило // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : наук. журн. – Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2013. – №. 5. – С. 27–37.
6. Янь Венянь. О значении национального стиля в развитии музыкального исполнительства: к постановке вопроса / Янь Венянь // Музичне мистецтво і культура : зб. наук. ст. / гол. ред. О. В. Сокол. – О. : Друк. дім, 2011. – Вип. 14. – С. 362–371.

РЕЗЮМЕ

Лю Цзя. Педагогические новации вокальной подготовки студентов магистратуры в высших учебных педагогических заведениях Украины.

В статье проанализированы инновационные принципы подготовки студентов магистратуры в высших педагогических заведениях Украины, в частности: ориентация на самостоятельность студента и предвидение этапов его профессионального роста, концентрическое возвращение к учебному репертуару, формирование художественно-образного мышления, концертности, театральности и артистизма, состязательности, исполнительской универсальности, этнической ориентации, которые прочно вошли в отечественную педагогическую практику, однако не получили соответствующей оценки со стороны методистов и исследователей.

Ключевые слова: педагогические новации, вокально-профессиональная подготовка, студенты, вокальная школа, магистратура, образовательная система, педагогические заведения, исполнительское мастерство.

SUMMARY

Liu Jia. Pedagogical Innovations in Vocal Training of Master Students in Higher Education Institutions of Ukraine.

The paper analyzes the innovative principles of training of graduate students in higher education institutions of Ukraine, in particular: focus on the independence of the student and the foresight phases of his professional growth, systematic improvement of educational repertoire, formation of artistic and creative thinking, concert, competition, executive versatility, artistry which have become part of the national educational practice, but did not receive appropriate evaluation by trainers and researchers.

Technology of gaining vocal mastery of the second half of the twentieth century, far exceed the development of methodological framework of mid-twentieth century, when the foundation was laid to the transformation processes in the field of art education. Modern curricula singers and methods of their preparation are examples of new technologies that are based on the principles of deepening methodological knowledge, introduction of leading teaching positions in the theory and practice of music education, formation of aesthetic culture of the artists, comprehensive development of the individual in the process of obtaining professional competence, taking into account creative motivation of the subject of the educational process, subordination to the appropriate direction of the musical practice, introduction to educational process of the corresponding block of theoretical courses, awareness of national musical traditions, determining educational component as an integral component of professional competence of the singer.

Innovations in the organization of music education deepen the content of vocal learning in complex pedagogical and creative activities, contribute to the development of polyphonic thinking of students, theoretical awareness of the music being performed, knowledge of musical styles and genres, understanding the historical and ethnological content of musical activity, modern social and cultural technologies with a view to their use in the future professional activity.

The conducted research on students' vocal training in higher pedagogical institutions of Ukraine does not exhaust all its aspects. Further studies are required related to the development of interpretations' ability of the singers at all levels of music education, research of methodological heritage of foreign colleagues in the development of professional competence with the aim of extracting the best pedagogical experience and its implementation in the national practice of preparation of future singers.

Key words: pedagogical innovation, vocal training, students, vocal school, graduate, education system, educational institutions, performing skills.